

GIOVANNI BRUSIN

(1883—1976)

Ko smo zvedeli o smrti profesorja Brusina, nas novica ni zadela nepričakovano; tudi najbolj trdna in zdrava bitja, o katerih se zdi, da bodo kljubovala smrti sami, so zapisana usodi. To vemo. Tako kot so zapisana usodi mesta, tako kot je propadla antična *Aquileia*. O Akvileji, se mi zdi, bi moral pisati, ko hočem pisati o prijatelju Brusinu, tako tesno sta povezana. Profesor Brusin, ki je bil skoraj pol stoletja ravnatelj akvilejskega muzeja, je svoje življenje posvetil temu mestu. Mesto se mora njemu zahvaliti, da je izkopano, oživljeno, obnovljeno stopilo v našo zavest in v šolske zgodovinske knjige. Danes že pozabljamo, da marsikaj, kar vemo o Akvileji, vemo zato, ker je nekdo žrtvoval ure, dneve, mesece, leta, desetletja, da je odkrival njene skrivnosti, zakopane v zemlji, in razvozlal zapletene probleme, ki so jih postavljale izkopanine. Tudi o Vzhodnih Alpah, ki so bile v ožji vplivni sferi Akvileje, mnogo vemo. Koliko je tudi v tem k našemu znanju včasih posredno včasih direktno prispevala vprav Brusinova požrtvovalna marljivost, je danes že težko razložiti.

Kaj nudi študij Akvileje ne le za poznavanje urbanizma, umetne obrti, tvarne kulture naseljencev — to je posestnikov, obrtnikov, trgovcev — ampak predvsem za osvetlitev rimske organizacije in duhovne kulture ter njenega izžarevanja, ni treba podčrtavati. Ta študij je fundamentalen že stoletja. Medtem ko je bil sprva pretežno literarno historičen, je zadnjih sto let arheološko historičen. Vedno je napeto zanimiv in tistega, ki se mu posveča, docela prevzame. Profesorja Brusina je absorbiral.

Brusin je bil rojen 7. oktobra 1883 v Gorici. Študiral je klasično jezikoslovje, zgodovino in starinoslovje na Dunaju (pri profesorju Bormannu) in v Gradcu ter bil od 1908 do 1920 srednješolski profesor v Trstu. Nato je šel v spomeniško-varstveno službo in postal 1922 ravnatelj akvilejskega muzeja. V naslednjih letih je tam načrtno proučeval mestno obzidje, nekropole, forum, pristanišče, starokrščanske arhitektonske objekte, mozaike, okoli 4000 napisov, predložil še danes osnovni mestni načrt stare Akvileje ter vodnik po njej (1929), ki je še vedno najboljši. Kot *soprintendente alle Antichità delle Venezie* je moral skrbeti za spomeniško varstvo, na primer, tudi po mestih Sebatum, Adria, Verona, Angera, Abano, Concordia in na utrdbah na Hrušici. V letih

1948—1956 je na padovanski univerzi poučeval arheologijo s poudarkom na starožitnostih treh Benečij.

Njegova bibliografija kaže dela, ki so dozorela za tisk in ki jih je dajal v nadaljnjo diskusijo in premislek; ne kaže pa vrste projektov in misli, ki jih ni izpeljal, ker so mu manjkali posamični vezni členi, in t $\acute{e}$ m, ki jih je načrtoval, a mu jih ni bilo dano izpeljati. O teh je govoril s prijatelji in z obiskovalci-strokovnjaki, ki so vse njegovo dolgo življenje radi prihajali k njemu in ki jim je bil vedno na uslugo. Vendar je že objavljeni opus impresiven.

Od študij in del — pri tem izpuščam številne kritike in recenzije — ki so konkretno povezana z zgodovinskimi problemi in z arheologijo vzhodno alpskega prostora, opozorim zgolj na naslednje:

Il nome di Aquileia, *Forum Iuli* 3 (1912—1913) 72—75 ter 227—231.

Il nome dell'Isonzo, *Rivista della Societ $\grave{a}$ Filologica Friulana* 5 (1924) 223—226.

Lapidi sepolcrali a S. Canziano d'Isonzo, *Notizie degli Scavi* 9 (1933) 117—121.

Beleno, il nume tutelare di Aquileia, *Aquileia nostra* 10 (1939) 1—126.

San Lorenzo in Pusteria, l'antica Sebatum, *Le vie d'Italia* 1939, 484—487.

Il nome di Sebatum, *Atesia Augusta* 1939, 21—23 (prim. tudi 1940, 17—19).

Professioni e mestieri nelle lapidi romane della Regione, *Le Tre Venezie* 1940, 12—16.

L'identit $\grave{a}$ dell'antica Sebatum con San Lorenzo in Val Pusteria, *Archivio per l'Alto Adige* 36 (1941) 325—337.

La romanit $\grave{a}$ di Pola nelle sue iscrizioni, *Atti del Istituto Veneto di Scienze, Lettere ed Arti* 106 (1947—1948) 164—174.

Il posto dell'altare in chiese veterocristiane del Veneto e del Norico, *Festschrift f $\ddot{u}$ Rudolf Egger I* (1952) 212—235.

Aziende imperiali nell'antica Aquileia, *Antidoron M. Abramic $\acute{e}$ oblatum I* (1954—1957) 93—107.

Le difese della romana Aquileia e la loro cronologia, *Corolla memoriae E. Swoboda dedicata* (1966) 84—94.

La via Postumia da Oderzo ad Aquileia e all'Isonzo, *Archivio Veneto* 97 (n. 114, 1966) 5—14.

Un pregevole sarcofago cristiano scomparso da Aquileia durante l'ultima guerra, *Arheološki vestnik* 19 (1968) 19—22.

Un tempio del Timavo ad Aquileia, *Aquileia nostra* 39 (1968) 4—10.

Podatki, ki jih je objavil o poznoantičnih zapornih zidovih na Krasu, so obravnavani v delu *Claustra Alpium Iuliarum I* (Ljubljana 1971).

Poleg vrste nujnih, muzejsko in arheološko organizacijskih del, poročil, vodnikov, je treba k njegovim velikim doprinosom šteti raziskovanja oglejskega pristanišča (*Gli scavi di Aquileia*, Udine 1934), starokrščanska arheološka raziskovanja ter pregled nad njimi, kar je strnjeno predložil v delu *Monumenti paleocristiani di Aquileia e di Grado*, Udine 1957 (soavtor profesor P. L. Zovatto). Edicija akvilejskih napisov, ki jo je pripravil za zbirko *Inscriptiones Italiae*, bo v treh zvezkih — prvi je že v tisku — izšla postumno. Trajne vrednosti je zgoščena sinteza za beneški prostor, ki jo je objavil v kolektivnem delu *Storia di Venezia I* (1957) 403—520. Končno ne smemo pozabiti, da sta on in profesor A. Calderini ustanovila glasilo *Aquileia nostra*, ki ga je Brusin dolga leta vodil in v njem tudi recenziral in bibliografsko tekoče obdelal vse študije, ki so po svetu izhajale in se nanašale na »njegovo« mesto.

Od leta 1965 je bil dopisni član v *Accademia dei Lincei* (ki je v svoji seriji *Biografie e bibliografie degli Accademici Lincei* 1976, str. 793—795, tik pred njegovo smrtjo objavila njegov kratek življenjepis z bibliografijo); za sedemdesetletnico 1953. leta so mu prijatelji na pobudo profesorja Attilija Degrasija poklonili spominski zbornik (*Studi Aquileiesi, Aquileia* 1953), tudi z bibliografijo; najboljšo bibliografijo njegovih del pa je predložil Sergio Tavano v reviji *Studi Goriziani* 45 (1977) 16—26, kjer je na straneh 7—15 Mario Mirabella Roberti napisal Brusinov življenjepis podrobno in esejistično.

Celotno njegovo delo je izhajalo iz ljubezni do raziskovanja in do Akvileje. Na severnem robu njenega mestnega areala počiva sedaj — pokopan 1. januarja 1977 (umrl je 30. decembra 1976) — kot njen zvesti kustos.

Jaroslav Šašel